

Володимир ПЕХІВ

ОУН І НАЦІОНАЛ-СОЦІАЛІСТИЧНА ПАРТІЯ БІЛОРУСІЇ У 30–40-х рр. ХХ ст.

Важливе місце в діяльності Організації українських націоналістів у міжвоєнний період посідали стосунки з малими європейськими державами тоталітарного спрямування та національно-визвольними рухами в Європі. Вони мали неабияке значення як для практичної діяльності ОУН, так і для формування ідеологічних концепцій.

Є. Коновалець чітко усвідомлював значення цих держав у майбутній антитоталітарній боротьбі праворадикалів. Вони, можливо, не були б надійним захистом під час війни в Європі, не дали б потрібних коштів для нормального функціонування ОУН, проте могли б стати союзниками ОУН – злагоджена діяльність невеликих державних утворень дає гідні подиву наслідки. Саме тому ще у 1920-х рр. Д. Андрієвський, керівник ресорту закордонних справ та закордонної політики УВО (а згодом ОУН) отримав завдання розбудувати мережу представництв ОУН у різних державах Європи. З цим завданням Д. Андрієвський упорався блискуче. Вже на початку 30-х рр. уся Європа була охоплена мережею націоналістичних “бюро” та представництв¹. Ці установи давали змогу оперативно ознайомлювати місцеві мас-медіа, а за їхнім посередництвом і місцеве населення, з подіями в Україні, пропагувати українську справу, допомагати розрізним емігрантам контактувати між собою, знаходили людей з середовища чужинців, які б добровільно бажали допомогти українському національно-визвольному руху.

Ризький мирний договір 1921 р. закріпив поділ території Білорусії. На початку 1920-х рр. Білорусь було поділено на три частини: західна знаходилася під владою Польщі, центральна утворювала державне об’єднання РСРБ, а східна входила до складу радянської Росії. Політика цих держав була спрямована на знищення національно свідомих лідерів білоруського народу і мало чим відрізнялася від тієї, яку вони проводили на території України. Саме тому варто розглядати стосунки ОУН з Націонал-соціалістичною партією Білорусі, очолюваною Фабіаном Акин’ячим. БНСП утворилася 1931 р. у Вільнюсі, на її установчому з’їзді був присутній представник ОУН у Литві І. Рев’юк. Ідейні засади БНСП були надзвичайно близькими до засад українського націоналізму, а у діяльності, спрямованій проти Польщі та СРСР, обидві структури прагнули співпрацювати².

Незважаючи на те, що БНСП декларувала націонал-соціалізм, насправді її ідейно-теоретичні засади не виходили за рамки класичного фашизму. У назві відобразилася радше не данина моді, а намагання примирити соціальні та національні інтереси, які роздирали білоруський національно-визвольний рух.

Ф. Акинъчиць чудово розумів значення фашизму для Білорусі. Крім того, він умів розрізняти конструктивні та деструктивні риси фашистської теорії. В одній зі статей він писав про “такий тип фашизму, який здатен об’єднати розрізнені верстви нації для побудови незалежної держави”³. У той же час він активно виступав проти пануючої тенденції, коли більшість білоруських політичних партій підтримували ідею утворення спільної з Польщею держави, у якій, щоправда, мали домагатися від варшавських властей автономії для Білорусі та забезпечення національно-культурних прав⁴.

Для українських націоналістів союз із білорусами був бажаним. Націоналістичні часописи чимало уваги приділяли питанням білоруського життя, висвітлювали історію Білорусі. Спільні інтереси мотивували тим, що наші народи єднає спільне тисячолітнє минуле: ми разом перебували у складі Київської Русі, Великого Князівства Литовського, Російської Імперії, Речі Посполитої, а згодом українцям і білорусам разом довелося воювати проти спільних ворогів. Така взаємопідтримка була характерною для поневолених народів Сходу Європи.

Ф. Акинъчиць, як і Є. Коновалець, був кадровим військовим і відзначився у роки громадянської війни. БНСП виникла також на ґрунті радикальних комбатантських структур, розташованих на території Польщі. Тому ОУН і БНСП швидко порозумілися і почали планувати спільні акції. Однак, у 1934–1937 рр. БНСП зазнала жорстоких репресій з боку польських властей і практично перестала існувати⁵.

Поразка білоруського націоналістичного руху у Польщі була настільки значною, що ОУН вважала за недоцільне відновлювати будь-які контакти з білорусами аж до самого початку війни. Ще у липні 1941 р. окремі діячі ОУН характеризували білорусів як “примітивний нарід”, брали під сумнів доцільність починати з ними дипломатичні стосунки⁶. Проте на початку 1942 р. білоруські націоналістичні сили в особі Р. Островського (майбутнього Президента Білоруської Центральної Ради) та керівника Білоруської народної самооборони Р. Вітушки налагодили з українськими партизанами контакти, які згодом постійно підтримували⁷.

Історія взаємин ОУН з національно-визвольними рухами Білорусії є надзвичайно маловивченою, тому нині потребує якнайповнішої реконструкції.

¹ Андрієвський Д. Міжнародна акція ОУН. – Торонто, 1976. – С. 218.

² Палітичні партії Беларусі. – Минск, 1995. – С. 19–24.

³ Акинъчиць Ф. Фашизм // Наша ніва. – 1933. – 22 красавіка.

⁴ Там же.

⁵ Найдзюк Я., Касяк І. Беларусь учора і сяння. – Менск, 1994. – С. 310.

⁶ ЦДАВОВ України. – Ф. 3833. – Оп. 71. – Спр. 7. – Арк. 3.

⁷ Национальний архив Республики Беларусь. – Ф. 3500. – Оп. 2. – Спр. 34. – Арк. 27.